

**PROGRAM WYCHOWAWCZO -
TERAPEUTYCZNY**

MAGICZNA MOC BAJEK

**PROGRAM EDUKACYJNY
DLA DZIECI W WIEKU RZEDSZKOLNYM**

opracowała
mgr Katarzyna Wadowska – Smyczyńska

WSTĘP

Czytanie dziecku jest skuteczną metodą wychowania wrażliwego człowieka, myślącego samodzielnie, z bogatą wyobraźnią, umiejącego radzić sobie w życiu dzięki zdobytej wiedzy i umiejętnościom. Niestety kontakt z żywym słowem został zastąpiony „szklanym ekranem” (obraz), w wyniku czego dzieci coraz gorzej posługują się językiem, ich słownictwo jest uboższe, wyobraźnia mało rozwinięta. Dzieci nie umieją radzić sobie w wielu trudnych dla nich sytuacjach emocjonalnych (irracjonalne lęki, pierwsze dni w przedszkolu itp.), nie znają słów określających ich przeżycia, nie potrafią zwrócić się do dorosłego o pomoc i przez to łatwo mogą wpaść w pułapkę własnych negatywnych emocji i braku akceptacji ze strony otoczenia. W takich właśnie sytuacjach ważną rolę odgrywa bajkoterapia, czyli terapia przez bajkę, baśń. Czym jest zatem bajka, baśń?

Baśń i bajka to dwa gatunki literackie, które odgrywają bardzo ważną rolę w rozwoju osobowości dziecka. Choć te dwa pojęcia stosowane są wymiennie, należy zwrócić uwagę na ich odmienność:

BAJKA - jest podstawowym gatunkiem ustnej twórczości ludowej, przypowieścią, często o życiu zwierząt, o charakterze satyryczno-dydaktycznym, utworem głoszącym naukę moralną,

BAŚŃ – jest fantastyczną opowieścią ludową o nadnaturalnych postaciach i zjawiskach, zawierającą często naukę moralną.

Oprócz różnic pojęciowych stwierdzono również to, że bajka przemawia do rozumu słuchacza natomiast baśń do jego uczuć.

Według psychologii poznawczej baśnie są bezpośrednio adresowane do dzieci i pomagają im w rozwoju strony moralnej ich osobowości. W utworach tych bohaterowie posiadają cechy pozytywne lub negatywne oraz przedstawiają skutki tych zachowań. Bajka zaś posiada morał bardzo jasno i czytelnie przedstawiający pouczenie. Dziecko uczy się rozróżniać dobro od zła

i poznaje zasady pozytywnego, jak i negatywnego zachowania, co w konsekwencji prowadzi do rozwoju sfery poznawczej dziecka.

Bajki i baśnie dają nadzieję, że nawet ktoś słabszy może zwyciężyć, jeśli tylko stawia czoło przeciwnościom. Skłaniają do rezygnacji z dziecięcej potrzeby zależności, dają poczucie bezpieczeństwa. Kształtują cechy społeczne, to jest umiejętność współżycia i współdziałania z ludźmi, przyrodą, otaczania opieką słabszych. Wyrabiają poczucie odpowiedzialności, zaufania, przywiązania i szacunku dla dorosłych. Bajki kształcą i stymulują rozwój wyobraźni, wpływając na procesy intelektualne, jak i na emocjonalne.

Ponadto dziecko poznając bajki z różnych regionów Polski rozszerza swoją orientację w tradycji kulturowej, pogłębia poczucie więzi narodowej, lokalnej, zapoznaje się z historią, rozwija uczucia patriotyczne. Natomiast przez poznanie bajek innych narodowości rozwija umiejętność zrozumienia i poszanowania dla innych, uczy się tolerancji.

Bajka, baśń przygotowują młodego człowieka do kształtowania gustów literackich i przygotowują do odbioru literatury. Krok po kroku prowadzą ku dorosłości.

CELE, ZADANIA PROGRAMU

Głównym celem programu wychowawczo-terapeutycznego „**MAGICZNA MOC BAJEK**” jest pomoc dziecku w realizacji jego indywidualnej drogi rozwoju zarówno w relacjach z rówieśnikami, jak i dorosłymi oraz umiejętność radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Wynikające z powyższego celu zadania polegają na:

- uczeniu nawiązywania bliskich, serdecznych kontaktów z drugim człowiekiem,
- nabywaniu umiejętności rozpoznawania i nazywania różnych stanów emocjonalnych,

- przyzwyczajaniu do panowania nad własnymi emocjami i właściwego reagowania na emocje innych,
- uczeniu postępowania zgodnego z normami i zasadami akceptowalnymi społecznie,
- zdobywaniu doświadczeń w mówieniu, słuchaniu innych i bycia słuchanym,
- odkryciu znaczenia komunikowania się z innymi w sposób niewerbalny,
- tworzeniu okazji do wymiany informacji, rozmowy i dochodzenia do kompromisów, jak również do wspólnego podejmowania i rozwiązywania zadań, problemów na zasadzie kompromisu i poszanowania praw i potrzeb innych,
- tworzeniu okazji do pełnienia różnych ról społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem miejsca dziecka w rodzinie,
- wprowadzeniu w świat wartości uniwersalnych, takich jak: prawda, piękno, miłość, dobro,
- tworzeniu sytuacji sprzyjających przeżywaniu i rozumieniu wartości uniwersalnych,
- wykorzystaniu codziennych sytuacji do oceny i samooceny zachowań innych, jak i własnych,
- tworzeniu okazji do dokonywania wyborów, ich oceny oraz zdawaniu sobie sprawy z ich konsekwencji,
- umożliwieniu wyrażaniu przeżyć, uczuć, spostrzeżeń w różnych formach działalności z zastosowaniem werbalnych i niewerbalnych środków wyrazu,
- pomocy w budowaniu pozytywnej samooceny i zaspokajaniu poczucia bezpieczeństwa,
- wspieraniu działań twórczych w różnych dziedzinach aktywności.

OCZEKIWANE UMIEJĘTNOŚCI DZIECI

Realizując zadania programu „**MAGICZNA MOC BAJEK**” oczekuję, że dziecko:

- pozna zasady życia w rodzinie, grupie, w szerszym otoczeniu społecznym i przyrodniczym,
- rozbudzi w sobie zachowania prospołeczne (chęć niesienia pomocy innym ludziom, wrażliwość na krzywdę innych i niesprawiedliwość),
- wykształci umiejętność właściwego reagowania emocjonalnego w codziennych sytuacjach, jak również wykształci odporność emocjonalną,
- nabędzie umiejętność skutecznego radzenia sobie z trudnościami w konkretnych sytuacjach życiowych,
- wykształci realną i pozytywną samoocenę zachowań własnych i innych,
- doświadczy sposobów wyrażania i rozpoznawania emocji własnych i innych,
- pozna akceptowalne społecznie sposoby rozładowywania napięć i radzenia sobie w sytuacjach trudnych, problemowych,
- nauczy się tolerancji,
- będzie chciało poznawać otaczający go świat i oswajać się z jego różnorodnością,
- pozna i doświadczy różnorodnych sposobów komunikowania się z innymi oraz zdobywania informacji zarówno w sposób werbalny, jak i niewerbalny,
- pozna i rozwinie własne możliwości twórcze, pomysłowość, wyobraźnię, refleksyjność,

- nauczy się współdziałać w grupie, jak również doświadczy samodzielności i skuteczności własnego działania,
- nauczy się być aktywne, otwarte w stosunku do innych ludzi i otaczającego go świata.

WARUNKI NIEZBĘDNE DO REALIZACJI PROGRAMU

Program wychowawczo-terapeutyczny „**MAGICZNA MOC BAJEK**” jest programem elastycznym, otwartym, przeznaczonym dla nauczycieli, którzy są kreatywni, twórczy, potrafią dostosowywać treści do indywidualnych potrzeb i możliwości dziecka, nie boją się wprowadzać do zajęć własne pomysły. Nauczyciele powinni zachęcić dziecko do aktywnego badania i odkrywania rzeczywistości, swoich możliwości, do doświadczania i przeżywania, do utożsamiania się z innymi i z ich problemami. Tak zdobyta wiedza i umiejętności są najtrwalsze i najwartościowsze.

Program „**MAGICZNA MOC BAJEK**” nie wymaga dużych środków finansowych, bowiem można go realizować w każdej sali przedszkolnej, domu bądź innym miejscu, jak np. w ogrodzie. Najważniejsza jest pomysłowość i zaangażowanie zarówno po stronie dzieci, jak i dorosłych. Wskazane jest doposażenie biblioteczki o nowe pozycje książkowe, płyty z muzyką relaksacyjną, wyciszającą i ilustracyjną, zorganizowanie większej ilości kukiełek, pacynek, strojów, masek, elementów dekoracyjnych (zakupionych, wykonanych samemu lub z pomocą dzieci), jak również różnego rodzaju materiałów i narzędzi plastycznych. Ważne jest również to, jak i kiedy będziemy z tego programu korzystali, bowiem niewskazany jest pośpiech, nerwowe czytanie czy też opowiadanie między sprzątaniem a spożywaniem posiłków, bądź odchodzeniem dzieci do domu. Zajęcia muszą być przemyślane i przeprowadzone przynajmniej raz w tygodniu, jednak nie można nie reagować na niespodziewane zdarzenia, zaspakajając potrzeby dzieci (np. rozwód

rodziców i związane z tym poczucie winy, nagła konieczność pobytu w szpitalu i związany z tym lęk).

By zawarty w bajkach, baśniach, opowiadaniach przekaz mógł być odebrany przez dziecko muszą być zapewnione niezbędne warunki:

- stworzenie miłego nastroju (cicha muzyka, mała lampka bądź zapalona świeca),
- zapewnienie dziecku wygodnej pozycji ciała i bliskości osoby dorosłej,
- czytanie lub mówienie spokojnym, raczej niższym głosem, właściwie modulowanym, nastrojowym,
- zapewnienie dziecku kontaktu wzrokowego,
- utrzymanie po skończonym opowiadaniu tajemniczości, specyficznej atmosfery,
- możliwość wyrażenia uczuć, wrażeń, refleksji dziecka, rozmowa na temat usłyszanego utworu, postaci w nich występujących i ich postępowania,
- możliwość wyrażenia wewnętrznych przeżyć dotyczących opowieści przez działalność artystyczną (ruchową, werbalną, plastyczną, muzyczną),
- zapewnienie kontynuowania opowiadania przez zmianę jego zakończenia, wątku czy też rozbudowę akcji.

METODY, FORMY I ŚRODKI POTRZEBNE DO REALIZACJI PROGRAMU „MAGICZNA MOC BAJEK”

Do prawidłowej realizacji programu ważne jest zastosowanie różnych metod pracy:

- podające, oparte na słowie, informujące, np. opowiadanie, opis, wyjaśnienie,

- problemowe, oparte na samodzielnym dochodzeniu do wiedzy, np. dyskusja, burza mózgów, metoda sytuacyjna,
- eksponujące, oparte na obserwacji np. inscenizacje, drama, wystawa prac dzieci, impresje ruchowe czy muzyczne,
- praktyczne, oparte na działaniu.

Metody winny być wspierane przez odpowiednio dobrane formy pracy, pobudzające do spontaniczności i aktywności. Zastosować zatem należy wszystkie formy:

- pracę indywidualną,
- pracę w zespołach,
- pracę z całą grupą.

By osiągnąć założone cele wychowania i terapii przez baśń, bajkę wskazane są następujące środki dydaktyczne:

- zbiór bajek, baśni, opowiadań, wierszy,
- magnetofon, kasety lub płyty z nagraniem muzyką relaksacyjną, wyciszającą i ilustracyjną,
- instrumenty muzyczne,
- pacynki, kukiełki, stroje, maski,
- różne rekwizyty bądź eksponaty, „skrzynia skarbów”,
- ilustracje, obrazki, rysunki, makiety,
- różnorodne materiały i narzędzia plastyczne

SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU

Program „**MAGICZNA MOC BAJEK**” może być realizowany przez:

- słuchanie bajek, baśni, opowieści czytanych lub opowiadanych przez osobę dorosłą, dobranych do aktualnych potrzeb dziecka, rozwiązywanej sytuacji trudnej czy osiągnięcia założonego celu,

- oglądanie teatrzyków, inscenizacji (teatrzyk kukielkowy, pacynkowy, teatr cieni),
- słuchanie opowieści ilustrowanych muzyką (nauka relaksu),
- słuchanie bajki, baśni ułożonej przez osobę dorosłą specjalnie dla dziecka, dyskusja, ekspresja twórcza,
- rozmowa na temat głównych wątków baśni, bajki, pojawiających się bohaterów i ich postępowania, radzenia sobie w trudnych sytuacjach, pokonywania przeszkód,
- wymiana poglądów na temat różnych sposobów rozwiązywania konfliktów,
- wyrażanie emocji, przeżyć poprzez twórczość plastyczną (rysowanie, malowanie, wycinanie, wydzieranie, lepienie, łączenie różnych technik, wykonanie elementów stroju, scenografii, dekoracji, masek),
- wykonanie prostych kukiełek, pacynek,
- inscenizowanie wybranych fragmentów lub całości bajki, baśni, zabawy dramatycznej (na życzenie dziecka zmiana zakończenia czy wątków, kontynuowanie losów bohaterów, rozbudowa akcji),
- próby ekspresji wrażeń poprzez ruch, taniec, muzykę,
- wykonanie ilustracji do baśni własnej lub ulubionej,
- aktywny udział w opowieściach ruchowych ilustrowanych muzyką,
- układanie wspólnie bajki, wspólna jej inscenizacja, układanie własnych bajek, piosenek (nagrywanie na magnetofon),
- przygotowanie inscenizacji bajki dla kolegów z innych grup, rodziców,
- tworzenie własnych instrumentów muzycznych w wykorzystaniu różnorodnych materiałów (przyrodniczych,

odpadów) i akompaniowanie w przedstawieniu, tworzenie muzyki,

- wykonanie zbioru własnych bajek, baśni przez dziecko w formie albumu, książki,
- opowiadanie lub czytanie bajek rówieśnikom, słuchanie ich zdania na temat bajki,
- udział w teatrzykach, koncertach organizowanych na terenie przedszkola lub poza nim.

LITERATURA:

Andersen H. Ch., *Baśnie*, wydawnictwo Media Rodzina, 2005

Bettelheim B., *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniu i wartościach baśni*, wydawnictwo J. Santorski, 1995

Brzechwa J., *Bajki samograjki*, wydawnictwo Siedmioróg, 2006

Ferraro B., *Nowe Historie*, wydawnictwo Salezjańskie, 1994

Ferraro B., *Zna to tylko wiatr*, wydawnictwo Salezjańskie, 1996

Ferraro B., *Kółka na wodzie*, wydawnictwo Salezjańskie, 1997

Ferraro B., *Czy jest tam ktoś*, wydawnictwo Salezjańskie, 1998

Ferraro B., *40 opowiadań na pustyni*, wydawnictwo Salezjańskie, 1998

Fiutowska T., *Teatr „Smyk” dla smyka*, oficyna wydawniczo-poligraficzna „Adam”, 2003

Gersie A., King N., *Tworzenie opowieści w edukacji i terapii*, wydawnictwo Cyklady, 1999

Molicka M., *Bajki terapeutyczne część 1 i 2*, wydawnictwo Media Rodzina, 2003

Ortner G., *Bajki na dobry sen*, wydawnictwo Świat Książki, 1996

Pankowska K., *Edukacja przez dramę*, wydawnictwo WSiP, 1997

Schieder B., *Z bajkami przez cały rok*, wydawnictwo Jedność, 2005

Wójcik Z., *Zabawa w teatr część 1 i 2*, wydawnictwo Didasko, 1997